

Isaac Asimov - A robot korrektor

Az Amerikai Robot és Gépmember Rt-nek mint a per vádlottjának elég befolyása volt ahhoz, hogy esküdtek nélküli zárt tárgyalást harcoljon ki.

De a Northeastern University sem nagyon tiltakozott ez ellen. A kurátorok nagyon is tisztában voltak azzal, hogyan reagál a közvélemény a robotok viselkedésével kapcsolatos minden rossz hírre, akármilyen ritkán forduljon is elő ilyesmi. Azonkívül könnyen el tudták képzelni azt is, hogy a robotellenes zendülés minden további nélkül tudományellenes fölkelésbe torkollhat.

Az állam, amelyet Harlow Shane bíró képviselt a perben, úgyszintén abban volt érdekelt, hogy csöndben elsimítsák ezt a kellemetlen ügyet. Sem az Amerikai Robottal; sem az egyetemi népséggel nem volt tanácsos ujjat húzni. Shane bíró avval kezdte:

- Minthogy, uraim, sem sajtó, sem közönség, sem esküdtszék nincs jelen, azt javaslom, hogy lehetőleg minél kevesebb ceremóniával térjünk mindjárt a tárgyra.

Igy szólván mereven elmosolyodott, mint aki nem nagyon bízik benne, hogy a kérésének fogantja lesz, aztán igazított a palástján, hogy kényelmesebben üljön. Kellemesen pirospozsgás arca, kerek, puha álla, széles orra és a távol ülő fakó szempár nem sok bírói tekintélyt sugallt, s ezzel maga is tisztában volt.

Elsőnek Barnabas H. Goodfellow-t, a Northeastern University fizikaprofesszorát szólították föl eskütételre, aki a szokásos szöveget olyan arckifejezéssel mondta el, ami alaposan meghazudtolta a nevét (Goodfellow = jó pajtást).

A vád képviselője a szokásos bevezető kérdések után mélyen a zsebébe dugta a kezét, és föltette a kérdést:

- Professzor úr, mikor és hogyan jutott az ön tudomására, hogy esetleg alkalmazni fogják az EZ-27 robotot?

Goodfellow professzor apró szögletes arcára zavart kifejezés ült ki, amely alig sugallt jóindulatot.

- Szakmai és részben társadalmi ismeretségben vagyok dr. Alfred Lanninggel, az Amerikai Robot kutatási igazgatójával. Ezért némi figyelemmel hallgattam meg őt, amikor múlt év március harmadikán különös javaslattal hozakodott elő. - Vagyis 2033-ban?

- Úgy van.

- Elnézést kérek, hogy félbeszakítottam. Kérem, folytassa.

A professzor fagyosan biccentett, és a homlokát ráncolva próbálta elrendezni magában az eseményeket. És mesélni kezdett.

Goodfellow professzor kissé zavartan nézte a robotot. Ezt a robotok földi szállítására vonatkozó előírásoknak megfelelően egy ládába csomagolva hozták be a pincében lévő raktárba.

Előre tudott a jöveteléről, ezért nem mondható, hogy felkészületlenül érte volna a dolog. Már dr. Lanning március harmadiki első telefonhívásától kezdve fokozatosan engedte magát rábeszélteni, és most annak elkerülhetetlen következményeként itt áll szemtől szemben a robottal.

A karnyújtásnyi távolságban álló szerkezet szokatlanul magasnak látszott.

Alfred Lanning a maga részéről szintén fürkész pillantást vetett a robotra, mintha azt kutatná, nem rongálódott-e meg szállítás közben. Aztán ijesztő szemöldökeket és ősz üstökét a professzor felé fordította.

- Ez itt az EZ-27 robot. A modell első darabja, amelyet közhasználatba bocsátunk. - Majd a

robothoz fordulva: Easy ez itt Goodfellow professzor.

Easy szenvtelen hangja olyan váratlanul érte a professzort, hogy szinte hátrahökölt tőle.

- Jó napot kívánok, professzor úr.

Easy hét láb magas természetével hasonlított a hús-vér emberhez - az Amerikai Robot erre mindig nagyon kényes volt. Ez meg a pozitronagyra vonatkozó legfőbb szabadalmak birtoklása úgyszólván egyeduralkodóvá tette a céget a robotgyártásban és csaknem ugyanolyan mértékig a számítógépek piacán is.

A két ember, aki kicsomagolta a robotot, eltávozott, és a professzor Lanningről a robotra és a robotról Lanningre pislogott.

- Biztos vagyok benne, hogy ártalmatlan - jegyezte meg, de a hangjából hiányzott a bizonyosság.

- Még nálam is ártalmatlanabb - nyugtatta meg Lanning. - Engem bele lehet hergelni, hogy megüssem magát. Easyt viszont nem. Gondolom, ismeri a robotika három törvényét.

- Persze, hogyne - biztosította őt Goodfellow.

- Azok be vannak építve az agy pozitrontekervényeibe, és lehetetlen megszegni őket. Az első törvény, a robot létezésének legfőbb szabálya, egyben biztosítékot jelent az emberek életére és jólétére. - Megdörzsölte az arcát, aztán így folytatta: - Éppen ez az, amiről szeretnénk az egész Földet meggyőzni.

- Csak olyan fenyegetően nagyon látszik.

- Elismerem. De akármi legyen is a látszat, hasznosnak fogja őt találni.

- Nem vagyok meggyőzve róla, hogy miben. A beszélgetéseink nem sok támpontot adtak ebben a vonatkozásban. Mégis beleegyeztem, hogy megnézem ezt a tárgyat, és állom a szavam.

- Nem fogunk megállni a nézésnél, professzor úr. Hozott magával könyvet?

- Hoztam.

- Láthatnám?

Goodfellow professzor anélkül, hogy levette volna a szemét az ember formájú fémszerkezetről, lehajolt, és a lába mellé helyezett aktatáskából kivett egy könyvet.

Lanning kézbe vette a könyvet, és elolvasta a gerincét. Az elektrolitoldatok fizikai kémiaja.

- Ez megteszi, uram. Ugye találomra választotta ezt a könyvet? Az én sugalmazásom nélkül?

- Igen.

Lanning EZ-27 kezébe nyomta a könyvet.

- Várjon - kapott utána a professzor. - Ez egy értékes könyv.

Lanning fölvent a bozontos szemöldökét.

- Ne aggódjon - nyugtatta meg a professzort. - Easynek nincs olyan szándéka, hogy erőfitogtatásból kétfelé tépje a könyvet. Ugyanolyan gondosan tud bánni egy könyvvel, mint maga vagy én. Rajta, Easy.

- Köszönöm, uram - mondta a robot. Aztán fémtestét kissé a professzor felé fordította. - Engedelmeivel, Goodfellow professzor.

A professzor nagy szemeket meresztett, aztán bólintott.

- Igen, igen, persze.

Easy fémujjainak lassú és kitartó mozdulataival hajtogatni kezdte a könyv lapjait, szemügyre vette a bal, aztán a jobb oldalt, lapozott, aztán előbb a bal, aztán a jobb oldalt és így tovább, ahogy perc percre következett.

A robotból sugárzó erőtlől mintha a nagy betonfalú helyiség is kisebb lett volna, és a két ember is csak jelentéktelen törpének érezte magát.

- Nem valami jó itt a világítás - dűnnyögte Goodfellow. - Ez is megteszi.

- De hát mi az ördögöt csinál! - csattant föl a professzor élesen.

- Nyugalom, uram.

A robot végre utolsót lapozott. Lanning megkérdezte tőle: - Nos, Easy?

- A könyv szinte hibátlan - felelte a robot -, és alig akad benne javítanivaló. A 27. oldal 22. sorában a "pozitív" szót úgy írták, hogy p-o-z-i-t-i-v. A 32. oldal 6. sorában fölösleges a vessző, míg ellenben az 54. oldal 13. sorában hiányzik. A 337. oldalon a XIV-2. sz. egyenletben a plusz jel helyett mínusz jelnek kell állnia, ha meg akar felelni az előző egyenleteknek.

- Álljon meg a menet! - kiáltott föl a professzor. - Mi az ördögöt csinál?

- Csinál? - visszhangozta Lanning hirtelen ingerültséggel a hangjában. - Már meg is csinálta! Korrigálta a könyvet.

- Korrigálta?

- Úgy van. Az alatt a rövid idő alatt, amíg odébb lapozott a könyvben, kiszúrta minden helyesírási, nyelvtani és ékezethibát. Megjegyezte a szórendi és logikai tévedéseket, és végtelen időre betűről betűre elraktározta magában.

A professzor szája tátva maradt. Elrohant Lanningtól meg a robottól, és ugyanolyan sebesen visszarahant. Karjait keresztbe fonta a mellén, és hosszan nézett rájuk. Végre megszólalt:

- Azt akarja mondani, hogy ez korrektor robot?

- Egyebek között - bólintott Lanning.

- De hát miért nekem dicsekszik vele?

- Mert hátha maga segíteni fog rábeszélni az egyetemet, hogy vegye át hasznosításra.

- Korrektorként?

- Egyebek között - ismételte el Lanning türelmesen. A professzor elgyötört arcára hiteltenség ült ki.

- De hiszen ez nevetséges! - Miért volna nevetséges?

- Az egyetemnek nincs pénze arra, hogy megvásárolja ezt a fél tonna - mert van annyi, ugye -, ezt a féltonnányi korrektort.

- A korrigálás nem az egyetlen dolog, amit el tud végezni. Vázlatok alapján elkészíti a jelentéseket, kitölti az űrlapokat, megbízható iktatóként szolgál, iratokat osztályoz...

- Ez mind fityfiritty!

- Egyáltalán nem - tiltakozott Lanning -, s ezt mindjárt be is bizonyítom magának. De ha nincs kifogása ellene, mindezt kényelmesebben megbeszélhetnénk a maga irodájában.

- Hogyne, természetesen - kezdte a professzor gépiesen, és már indult is volna. Ám hirtelen megtorpant.

- De a robotot... a robotot nem vihetjük magunkkal. Lássá be, doktor, vissza kell csomagolnia.

- Erre még ráérünk. Easyt nyugodtan itt hagyhatjuk.

- Felügyelet nélkül?

- Miért ne? Tudja, hogy itt kell maradnia. Goodfellow professzor, meg kell végre értenie, hogy egy robot sokkal megbízhatóbb, mint egy ember.

- Engem vonnának felelősségre, ha valamilyen kár... - Nem lesz semmilyen kár. Erről kezeskedem. Nézze, a munkaidőnek már vége. Úgy vélem, holnap reggelnél korábban senki sem jön ide. A szállító kocsit meg az én két emberem odakint várakozik. Az Amerikai Robot minden felelősséget magára vállal, doktor. Feleslegesen aggódik. Akár úgy is fölfoghatja, mint a robot megbízhatóságának a próbáját.

A professzor végre beadta a derekát, és hagyta magát kivezetni a raktárból. De öt emelettel följebb, a saját szobájában sem tért vissza egészen a nyugalma. Egy fehér zsebkendővel itatgatta a homlokán gyöngyöző izzadságcseppeket.

- Dr. Lanning, ön is nagyon jól tudja, hogy a törvény tiltja a robotok alkalmazását a Föld felszínén:

- A törvény, Goodfellow professzor, nem olyan egyértelmű. Nyilvános helyeken vagy közintézményekben valóban nem szabad robotokat alkalmazni. De magánterületen vagy magánépítményekben is csak bizonyos korlátozásokkal lehet alkalmazni őket, amelyek rendszerint fölérnek a tilalommal. Az egyetem azonban magántulajdonban lévő nagy intézmény, amely kivételes elbánásban részesül. Ha a robotot csak egy meghatározott helyiségben és csak tudományos célra használják, ha bizonyos egyéb korlátozásokat is betartanak, ha a bejáratos emberek hajlandók az együttműködésre, akkor megmaradhatunk a törvény keretein belül.

- De hát megéri-e a korrekciós munka ezt az egész hercehurcát?

- Se vége, se hossza a hasznosítási lehetőségeknek, professzor úr. Mind ez ideig csak arra használták a robotokat, hogy az ember ne végezzen nehéz fizikai munkát. De vajon nincs-e olyasmi, hogy szellemi rabszolgamunka? Ha egy alkotó szellemi tevékenységre képes professzor kénytelen két hetet elvesztegetni arra, hogy aprólékosan kijavítsa a sajtóhibákat egy nyomtatott szövegben, talán fityfirittynek lehet nevezni, ha én följánlok egy gépet, amely az egészet el tudja végezni félóra alatt?

- De az ára...

- Az ára ne izgassa magát. EZ-27-et nem lehet megvásárolni. Az Amerikai Robot nem árusítja a termékeit. Az egyetem azonban bérbe veheti EZ-27-et évi ezer dollárért, ami jóval kevesebb, mint egyetlen folytoníró berendezés egy mikrohullámú spektrográfhoz.

Goodfellow nem tudta leplezni meghökkenését. Lanning tovább ütötte a vasat.

- Én csak azt kérem magától, hogy vesse föl ezt a dolgot azok előtt, akik dönthetnek ebben az ügyben. Én készségesen rendelkezésükre állok, ha további információkra van szükségük.

- Hát - adta meg magát Goodfellow kelleetlenül - éppenséggel fölvettem a szenátus jövő heti ülésén. De azt nem ígérhetem, hogy ennek lesz valamilyen haszna.

- Természetesen - mondta Lanning.

A védőügyvéd alacsony, kövér kis emberke volt, aki ezt ellensúlyozandó igyekezett magasan hordani az orrát, de csupán annyit sikerült elérnie, hogy hangsúlyozta dupla tokáját. Szúrós tekintetét most Goodfellow professzorra szegezte, amikor ő kezdte kérdezni a tanút.

- Ön elég hamar beadta derekát, nem igaz?

- Szerettem volna mielőbb lerázni dr. Lanninget - felelte a professzor tüskésen. - Ennek érdekében hajlandó voltam akármibe beleegyezni.

- Hogy aztán az egész dolgot elfelejtse, miután ő eltávozott?

- Hát...

- Csakhogy ön mégiscsak előterjesztette az ügyet az egyetem szenátusának igazgatótanácsa elé.

- Igen.

- Vagyis ön készségesen helyeselte dr. Lanning ajánlatát. És nem csak tettetésből.

Mondhatni lelkesen támogatta azt, nemde?

- Én csak a szokásos ügyrend szerint jártam el.

- Ami azt illeti, önt nem hozta ki annyira a robot a sodrából, mint ahogy most állítja. Ön ismeri a robotika három törvényét, és akkor is tisztában volt velük, amikor dr. Lanninggel tárgyalt.

- Igen.

- És ön minden további nélkül hajlandó volt felügyelet nélkül magára hagyni egy robotot.

- Dr. Lanning biztosított engem...

- De ön bizonyára nem fogadta volna el az ő biztosítékait, ha a legkisebb gyanút is táplálta volna a veszélytelenségét illetően.

- Nem volt okom kételkedni a szavaiban - jelentette ki a professzor fagyosan.

- Ez minden - zárta le a védelem.

Goodfellow professzor kissé megtépázva a helyére ült, miközben Shane bíró előrehajolt a pulpitusán, és azt mondta: - Minthogy én nem vagyok robotász, szeretném megtudni pontosan, mi az a robotika három törvénye. Dr. Lanning, lenne olyan szíves megismertetni velük a bíróságot?

Dr. Lanning meghökkent. A mellette ülő Esz hajú hölgyhöz hajolt. Aztán fölállt, és a nő is fölemelte tekintetét.

- Készséggel, bíró úr! - egyezett bele dr. Lanning. Szünetet tartott, mint aki szónoklathoz gyűjt erőt, aztán kimért, oktató hangon sorolni kezdte: - Első törvény: a robot nem bánthat emberi lényt, vagy nem tűrheti, hogy tétlensége miau egy emberi lény kárt szenvedjen. Második törvény: a robot köteles engedelmeskedni az emberek parancsainak, kivéve, ha ezek a parancsok megsértenék az első törvényt. Harmadik törvény: a robot köteles megvédeni saját létét, amennyiben ez a védelem nem sérti az első és a második törvényt.

- Értem - mondta a bíró sebesen jegyzetelve. - Ha jól értem, ezek a törvények minden robotba be vannak építve?

- Mindegyikbe. Ezt bármelyik robotász megerősítheti.

- És EZ-27-be különösképpen?

- Igen, bíró úr.

- Lehet, hogy ezt az állítását eskü alatt is meg kell erősítenie.

- Kész vagyok rá, bíró úr. Ezzel leült.

Susan Calvin, az Amerikai Robot fő robotpszichológusa - vagyis a Lanning mellett ülő ősz hajú hölgy - minden tisztelet nélkül tekintett névleges felettesére - igaz, hogy nincs az az ember, aki iránt ő különösebb tiszteletet mutatna.

- Goodfellow tanúvallomása megfelel a valóságnak, Alfred?

- Lényegét tekintve igen - dünnyögte Lanning. - A robot egyáltalán nem idegesítette őt olyan nagyon, és rögtön ráharapott az üzletre, amikor meghallotta az árat. Mindazonáltal nem ferdítette el túlságosan a tényeket.

- Talán okosabb lett volna ezer fölé menni az árban - jegyezte meg dr. Calvin tûnődve.

- Szerettük volna mindenáron elhelyezni Easyt.

- Talán túlságosan is. Most megpróbálják úgy beállítani, mintha valamilyen hátsó gondolat vezérelt volna bennünket. - Mint ahogy úgy is volt - fortyant föl Lanning bosszúsan. - Én ezt el is ismertem az egyetemi szenátus ülésén. - Azt mondhatják, hogy amögött is van még valami. Scott Robertson, az Amerikai Robot alapítójának a fia és főrésztvényese dr. Calvin másik oldalán ült, és most messze hallható suttogással odahajolt hozzá.

- Miért nem veszi rá Easyt, hogy beszéljen, legalább tudnánk, hányadán állunk.

- Tudhatja, Mr. Robertson, hogy ő nem beszélhet erről. - Kényszerítse. Hiszen ön a pszichológus, dr. Calvin, kényszerítse!

- Én vagyok a pszichológus, Mr. Robertson - felelte Susan Calvin fagyosan -, ezért hadd döntsek én. Az én robotomat az épsége árán nem lehet kényszeríteni semmire sem.

Robertson arca elkomorult, és már a nyelvén volt a válasz, amikor Shane bíró kalapácsával figyelmeztetően megkopogtatta az asztalt, mire mindketten morogva elhallgattak.

Francis J. Harton, az angol tanszék vezetőjén volt a tanúvallomás sora. A kövérkés férfi konzervatív szabású öltözékében olyan volt, mintha skatulyából húzták volna ki, ritkás haját akkurátusan rendezve keresztbe fésülte rózsaszín koponyáján. Egyenes háttal, két kezét gondosan az ölébe rakva ült a tanúknak fenntartott széken, időnként meg-megeresztve egy merev mosolyt.

- Én először az egyetemi szenátus igazgatótanácsának az ülésén találkoztam az EZ-27 robot ügyével, ahol Goodfellow professzor előterjesztette a témát. Utána, vagyis a múlt év április tizedikén külön ülést szenteltünk az ügynek, amelyen én elnököltem.

- Készült jegyzőkönyv az igazgatótanács üléséről? Vagyis a külön ülésről?

- Nem: Elég szokatlan összejövétel volt. - A dékán elmosolyodott. - Úgy véltük, jobb, ha

bizalmasan kezeljük a dolgot.

- Mi történt azon az összejövetelelen?

Hart tanszékvezető nem érezte magát valami kényelmesen az elnöki székben. De a többi jelenlévő sem volt különösen nyugodt.

Egyedül dr. Lanning látszott egykedvűnek. Magas, ösztövé alakja, fehér oroszlánsörénye Andrew Jackson képére emlékeztette Hartot.

Az asztal közepén a robot munkáiból válogatott minták heverték szerteszét. Minott, a fizikai kémia professzora pedig egy, a robot által rajzolt grafikont tartott a kezében. A vegyész arcáról lerítt az elégedettség.

Hart megköszöri a torkát.

- Semmi kétség, a robot elég jól el tud végezni bizonyos rutinfeladatokat. Én például idejövetelem előtt mindent átnéztem, és csak nagyon kevés hibát fedeztem fel bennük.

A kezébe vett egy a szokásos könyvoldalaknál mintegy háromszor hosszabb nyomtatott lapot. Egy kefelevonat volt, amelyen a szerzők a végleges formába való tördelés előtt el szokták végezni a korrektúrát. A lap mindkét szélén, a széles margókon csinos és tisztán olvasható korrektúrajelek voltak láthatók. A szövegben itt-ott át volt húzva egy szó, a margón finom és szabályos betűkkel ott állt a javítás, mintha csak nyomtatták volna őket. A szerző hibáját kék tintával javította, egy-két nyomdai hiba pedig pirossal volt jelölve.

- Helyesebben a kevésnél is kevesebb hibát lehet találni - mondta Lanning. - Sőt azt is mondhatom, dr. Hart, hogy egyetlen hibát sem találhat. Biztos vagyok benne, hogy a korrektúra hibátlan, amennyiben az eredeti kézirat is az volt. Ha az eredeti kéziratban, amely a korrektúra mintájául szolgált, a nyelvi hibák mellett tárgyi tévedések is előfordultak, azok kijavítása meghaladja a robot képességét.

- Ezt elfogadjuk. A robot azonban esetenként szórendi hibákat is kijavított, és szerintem ebben a vonatkozásban az angol nyelv szabályai nem eléggé rögzültek ahhoz, hogy a robot minden választását helyeselhettünk.

Lanning szélesen elmosolyodott.

- Easy pozitronagyába belegyúrták a témára vonatkozó összes alapirodalmat.

Meggyőződésem, hogy nem tud egyetlen esetet sem mutatni, ahol a robot választását egyértelműen helytelennek lehetne mondani.

Minott professzor fölpillantott a kezében lévő grafikonból. - Engem az a kérdés foglalkoztat, dr. Lanning, hogy kell-e nekünk egyáltalán a robot, tekintettel arra a számtalan nehézségre, amit a közvéleményt illetően okoz. Az automatizálás tudománya már ott tart, hogy a maguk gége bizonyára képes lenne egy olyan gépet, egy olyan, a közönség által jól ismert és elfogadott közönséges komputertípust kifejleszteni, amely korrektúrára is alkalmazható.

- Ebben biztos vagyok - felelte Lanning mereven -, csakhogy egy ilyen gép számára a levonatokat különleges jelekké kellene átalakítani vagy legalábbis szalagra rögzíteni. És a korrekciók maguk is ilyen jelek lennének. Külön embereket kellene foglalkoztatniuk, akik a szavakat jelekké, a jeleket ismét szavakká alakítják, Azonkívül egy ilyen komputert semmilyen más munkára nem lehetne használni. Például egy olyan grafikont sem tudna rajzolni, mint amilyet ön a kezében tart.

Minott csak hümmögött magában. Lanning folytatta:

- A pozitronrobot nagy előnye a sokoldalúságában van. Sokféle munkára alkalmazható. Ember formájúra van tervezve, hogy mindazokat a szerszámokat és gépeket használni tudja, amelyeket az ember használatára hoztak létre. Szólni tud hozzánk és mi is öhozzá. Még bizonyos fokig érvelni is lehet vele. Míg a legegyszerűbb robothoz képest egy pozitronagy nélküli közönséges komputer nem több nehéz összeadógépnél.

- Ha mi mind elkezdünk beszélni és vitatkozni a robottal - kérdezte Goodfellow -, mi az

esély arra, hogy megzavarjuk őt? Gondolom, nincs meg a képessége ahhoz, hogy végtelen mennyiségű adatot magába szívjon.

- Nincs hát. Rendes használat mellett azonban öt évig is kitarthat. Tudni fogja, mikor érkezik el a javítás ideje, és a cégünk ezt külön díjazás nélkül el fogja végezni.

- A cégük?

- Úgy van. Cégünk fenntartja magának a jogot, hogy a robotokat rendes munkájukon kívül szervizelje. Ez az egyik oka annak, hogy nem bocsátjuk áruba a pozitronrobotjainkat, hanem csak bérbe adjuk őket. Mindennapi munkájában bárki el tudja látni egy robot irányítását. Emellett azonban szakszerű kezelést igényel, és mi ezt meg tudjuk neki adni. Például önök közül bárki képes rá, hogy bizonyos mértékig megtisztít egy EZ robotot azzal, ha azt mondja neki: felejtse el ezt vagy azt. Csakhogy szinte biztosra vehető, hogy a robot nem megfelelően kapja az utasítást, és vagy túl sokat, vagy túl keveset fog elfelejteni. Mi könnyen rájövünk az ilyen beavatkozásra, mert a robotba be vannak építve bizonyos biztosítékok. Ám minthogy megszokott munkája során nincs szükség a robot megtisztítására vagy egyéb beavatkozásra, hasonló problémák tehát nem is fordulhatnak elő.

Hart tanszékvezető megtapogatta a fejét, mintha meg akarna bizonyosodni róla, hogy gondosan elrendezett hajszájai a helyükön vannak-e, aztán megszólalt:

- Ön mindenképpen rá akar beszélni bennünket, hogy vegyünk magunkhoz a gépet. Pedig világos, hogy az Amerikai Robot csak veszít a boltban. Évi ezer az nevetségesen alacsony ár. Vagy talán azt remélik, hogy így sikerül a többi egyetemekre elfogadhatóbb áron rászózni gépeiket?

- Éppen erre gondoltunk - felelte Lanning.

- De még így is csak korlátozott számú gép bérbeadására lehet reményük. Kétlem, hogy nagy haszonra tehetnének szert belőle.

Lanning az asztalra könyökölt, és előrehajolva komolyan érvelni kezdett:

- Engedjék meg, uraim, hogy őszinte legyek. A Földön bizonyos speciális esetek kivételével nem szabad robotokat alkalmazni, mert az emberek előítéleteket táplálnak velük szemben. Az Amerikai Robot a földön kívüli és űrhajózási piacokon is fölöttébb sikeres vállalat, és akkor még nem beszéltem a számítógépekről. Bennünket azonban nem csak a profit érdekel. Szilárdan meg vagyunk róla győződve, hogy a robotok végső soron itt a Földön is mindenki számára jobb életet ígérhetnek, még ha eleinte számolnunk kell is valamely gazdasági zökkenőkkel.

Az csak természetes, hogy a szakszervezetek ellenünk vannak, azt viszont joggal elvárhatnánk, hogy a nagy egyetemek támogassanak bennünket. Easy, a robot megszabadítja önöket a szellemi robottól, föltéve ha megengedik, hogy magára vállalja a "szellemi gályarab" szerepét. Ha minden jól megy, más egyetemek és kutatóintézetek is az önök nyomába lépnek, és aztán meglehet, másféle robotokat is el tudunk helyezni, és fokozatosan le tudjuk küzdeni a közvélemény ellenérzését.

- Ma a Northern University, holnap az egész világ - dörmögte Minott az orra alatt.

Lanning dühösen odasúgta Susan Calvinnek:

- Én távolról sem voltam ilyen ékesszóló, és ők sem ózdkodtak ennyire. Az évi ezer hallatán a bőrükből is majd kiugrottak, hogy megkapják Easyt. Minott professzor közölte velem, hogy még sohasem látott olyan szép munkát, mint az a grafikon, amelyet a kezében tartott, és hogy a korrektúrában vagy egyebütt egyetlen hibát sem találtak. Ezt Hart kerek perec el is ismerte.

Dr. Calvin szikár arcán nem lágyultak meg a szigorú vonások.

- Magasabb árat kellett volna kérned, Alfred, mint amit meg tudnak fizetni, aztán hagyni őket, hogy lealkudjanak belőle.

A vád még nem végzett Hart professzorral.

- Dr. Lanning távozása után önök szavaztak arról, hogy elfogadják-e EZ-27 robotot?

- Igen, szavaztunk.

- És mi volt az eredmény?

- Többségi szavazattal az elfogadás mellett döntöttünk. - Mit gondol, mi befolyásolta a szavazatot?

A védő azonnal óvást emelt. A vád átfogalmazta a kérdést:

- Személyesen önt mi befolyásolta a maga szavazatában? Mert gondolom, ön is mellette szavazott.

- Igen, mellette. Főleg őzért szavaztam így, mert hatott rám dr. Lanning érvelése, hogy nekünk mint a világ szellemi vezetőinek kötelességünk elősegíteni, hogy a robotika az emberiség segítségére legyen problémái megoldásában.

- Más szóval dr. Lanningnek sikerült önt meggyőznie.

- Az a munkája. És ő ragyogóan végezte azt.

- A tanú a magáé.

A védő odament a tanú székéhez, és hosszan vizsgálta Hart professzort. Aztán nekiszögezte a kérdést:

- Az igazság az, hogy önök mindannyian mohón kaptak a lehetőségen, hogy munkába fogják EZ-27 robotot, nem igaz?

- Úgy véltük, hogy miért ne használjuk, ha el tudja végezni a munkát.

- Ha el tudja végezni a munkát? Úgy tudom, hogy ön annak a bizonyos összejövételnek a napján különös gondossággal ellenőrizte EZ-27 robot eredeti munkáit.

- Igen. Minthogy a gép munkái elsősorban angol nyelvi problémákkal voltak kapcsolatosak, és nekem éppen ez a szakterületem, ezért logikusnak tűnt, hogy engem választanak ki erre a feladatra.

- Nagyon helyes. Volt ott az összejövétel alatt valami olyasmi is az asztalon, amivel kevésbé voltak megelégedve? Az egész anyag, itt van mint tárgyi bizonyíték. Tud közülük egyet is mutatni, amely nem megfelelő?

- Hát...

- Egyszerű a kérdés. Volt ott legalább egyetlen dolog, amivel nem voltak megelégedve? Maga megvizsgálta őket. Nos, volt-e?

Az angol nyelv professzora a homlokát ráncolta.

- Nem volt.

- Van itt néhány példány azokból a munkákból is, amelyeket EZ-27 a Northeasternnél eltöltött tizennégy hónap alatt végzett el. Lenne szíves szemügyre venni ezeket és megállapítani, hogy akár csak egyetlen hibás példány is akad-e közöttük?

- Amikor hibázott is, az is gyönyörűség volt - vágta oda Hart.

- A kérdésemre válaszoljon - mennyörögte a védő - és csakis arra a kérdésre, amelyet én teszek föl! Van valami hiba az anyagban?

Hart minden egyes darabot gondosan szemügyre vett. - Semmi.

- Az itt vizsgálat alatt álló ügytől eltekintve van önnek tudomása arról, hogy EZ-27 elkövetett volna bármilyen hibát?

- A mostani per tárgyát képező ügytől eltekintve nincs erről tudomásom.

A védő megköszönte a torkát.

- Most pedig térjünk rá arra a szavazásra - mondta -, amely eldöntötte, hogy alkalmazzák-e EZ-27-et vagy sem. Ön azt mondta, hogy a többség az alkalmazás mellett szavazott. Milyen arányban?

- Ha jól emlékszem, tizenhárom egy ellenében.

- Tizenhárom egy ellen! Ez több mint egyszerű többség, nem gondolja?

- Nem, uram! - tiltakozott Hart, ezúttal mint nyelvész. Az angol nyelvben a "többség" annyit jelent, "több mint a fele". Tizennégyből tizenhárom nem több, mint a többség.

- De szinte már egyhangú, nem? - De mégis csak a többség!

A védő jobbnak látta ráhagyni.

- És ki volt az a magányos lovag?

Hart tanszékvezető fölöttébb kényelmetlenül érezte magát.

- Simon Ninheimer professzor.

A védő úgy tett, mintha meglepődne.

- Ninheimer professzor? A szociológiai tanszék vezetője?

- Igen, uram.

- A felperes?

- Igen, uram.

A védő meglepődött.

- Egyszóval kiderül, hogy az az ember, aki 750 000 dollár kártérítésre perli az én ügyfelemet, az Amerikai Robot és Gépember részvénytársaságot, ugyanaz az ember, aki kezdettől fogva ellene volt a robot alkalmazásának, jóllehet az egyetemi szenátus igazgatói tanácsában mindenki mást sikerült meggyőzni a gondolat hasznosságáról.

- Ő a javaslat ellen szavazott, amihez megvolt a joga. - Ön, amikor az összejövetelről beszámolt, nem tért ki Ninheimer professzor megjegyzésére. Voltak megjegyzései? - Azt hiszem, felszólalt.

- Azt hiszi?

- Igen, felszólalt.

- A robot alkalmazása ellen?

- Igen.

- Hevesen érvelt?

- Elég szenvedélyes volt - felelte Hart rövid habozás után. A védő hangja bizalmaskodóvá vált.

- Hart professzor úr, mióta ismeri ön Ninheimer professzort?

- Körülbelül tizenkét éve. - Elég közelről?

- Igen, azt mondhatnám.

- Ismervén őt, mit gondol, az az ember ő, aki miután amúgy sem kedveli a robotokat, még jobban megerősítette őt ebben a véleményében az a számára kedvezőtlen szavazás...

A kérdés vége belefulladt a vád méltatlankodó heves tiltakozásába. A védő intett a tanúnak, és Shane bíró ebédszünetet rendelt el.

Robertson a szendvicsét majszolta. A céget nem rendítené meg egy háromnegyed milliós veszteség, de nem is tenne jót neki. Azzal is tisztában volt, hogy hosszú távon sokkal nagyobb veszteség érné a céget, ártana a hírnevének.

- Minek ez az egész húhó akörül, hogy került Easy az egyetemre? - morfondírozott. - Mit akarnak ezzel elérni? - A bírósági per hasonlít a sakkjátszmára, Mr. Robertson

- jegyezte meg a védőügyvéd nyugodtan. - Rendszerint az lesz a győztes; aki több lépést lát jó előre, és tisztelt kollégám, a vád képviselője már nem kezdő. A kárt be tudják bizonyítani, ez nem jelent problémát. Főleg arra mennek rá, hogy kifürkésszük a védelem taktikáját. Nyilván azt várják tőlünk, hogy arra építünk: Easy a robotika törvényei miatt el sem követhette azt, amivel vádolják.

- De hát éppen ez az alapja a védelmünknek. Abszolút megdönthetetlen.

- Egy robotmérnök számára igen. De nem biztos, hogy a bíró is így látja. Arra az álláspontra helyezkednek, hogy bebizonyítsák: EZ-27 nem közönséges robot. Ebből a típusból ő volt az első, amelyet följánlottunk a közönségnek. Egy kísérleti modell, amelyet még próbának kellett alávetni; s ehhez az egyetem volt az egyetlen megfelelő terep. Mindezt

hihetővé teszi az, hogy dr. Lanning annyira erőltette a robot elhelyezését, és hogy az Amerikai Robot beérte olyan kevés fizetséggel. Ezután a vád azt próbálja bebizonyítani, hogy a gyakorlati próba Easy számára kudarcra végződött. Most már belátja, mire megy ki a játék?

- De hiszen EZ-27 egy nagyon is sikeres modellnek bizonyult - erősködött Robertson. - Már a huszonhetedik volt a sorban.

- Ez éppenséggel rossz érv - jegyezte meg a védő kijózanítólag. - Mert akkor úgy látszik, valami baj volt az előző huszonhattal. Így hát miért ne lenne hibás a huszonhetedik is?

- Semmi baj sem volt az első huszonhattal, kivéve azt, hogy nem voltak képesek bonyolult feladat elvégzésére. A maguk nemében ezek voltak az első pozitronagyak, és ezért sok mindenben eléggé találomra kellett mennünk. A három törvény azonban egytől egyig ott volt mindegyikben! Nincs az a tökéletlen robot, amelyből hiányozna a három törvény.

- Dr. Lanning megmagyarázta ezt nekem, Mr. Robertson, és hajlandó vagyok hinni neki. De kérdés, hogy a bíró is hajlandó-e. Rá vagyunk utalva egy olyan becsületes és intelligens embernek az ítéletére, aki semmit sem konyít a robotikához, ezért könnyen tévútra lehet vezetni. Példának okáért, ha ön vagy dr. Lanning vagy dr. Calvin kijelentené a tanúvallomásában, hogy egy pozitronagyat "találomra" szerkesztenek össze, mint ahogy ön épp az imént tette, akkor a vád ízekre szedné magukat a keresztkérdéseivel. És akkor semmi sem mentené meg az ügyünket. Tehát kerülni kell az ilyesmit.

- Bárcsak Easy megszólalna! - sóhajtott föl Robertson. - A robot nem használható tanúként - vonta meg a vállát a védő -, így ebből semmi hasznunk nem származna.

- De legalább megismernénk a tényeket. Megtudnánk, mi vitte rá a tett elkövetésére.

Susan Calvin egyszerre fölélénkült. Arca kissé elpirult, a hangjából csöppnyi melegség érződött ki.

- Tudjuk, mi vitte rá Easyt. Az ügyésznek már elmondtam, és most maguknak is elmondom. Az, hogy megparancsolták neki.

- Ki parancsolta meg? - kiáltott föl Robertson őszinte meglepődéssel. (Sohasem avatják be semmibe, gondolta keserűen. Ezek a kutatók úgy kezelik az Amerikai Robotot, mintha ők lennének a tulajdonosai - ő, egek!)

- A felperes - mondta dr. Calvin. - Az ég szerelmére, miért?

- Azt még nem tudom. Talán csak azért, hogy beperelhessen bennünket, hogy fölmarkolhasson egy csomó pénzt tette hozzá, és a szemében kékes szikrák villantak meg.

- Akkor Easy miért nem árulja el ezt?

- Hiszen világos, nem? Mert azt parancsolták neki, hogy tartsa a száját.

- Már miért lenne ez világos? - fortyant föl Robertson. - Nekem világos. A robotpszichológia a szakmám. Ha Easy nem válaszol a dologra vonatkozó egyenes kérdésekre, attól még válaszol a hatáskérdésekre. Ahogy közeledünk a központi kérdés felé, és válaszadás közben érzékeljük a tétovázást, megmérjük a szünetek hosszúságát és a gerjesztett ellenpotenciál erősségét, így tudományos pontossággal meg tudjuk állapítani, hogy a zavar oka egy hallgatási parancsban keresendő, s ennek erejét az első törvény határozza meg. Más szóval azt mondták neki, hogy ha beszél, akkor ártani fog egy emberi lénynek. Méghozzá föltételezhetően ónnak a kutyafejű Ninheimer professzornak, a felperesnek, aki a robot szemében emberi lénynek tűnhet.

- No és - akadékoskodott tovább Robertson - azt nem tudja megmagyarázni neki, hogy a hallgatásával kárt okoz az Amerikai Robotnak?

- Az Amerikai Robot nem emberi lény, és a robotika első törvénye egy céget nem ismer el személyiségnek, mint azt a közönséges törvények teszik. Azonkívül veszélyes lehetne, ha megpróbálnánk nála feloldani ezt a bizonyosfajta gátlást. Az, aki kiváltotta belőle, talán kisebb veszéllyel meg is szüntethetné nála, mivel ebben a vonatkozásban a robot motivációi arra a személyre összpontosulnak. Minden más eshetőség kizárva - rázta meg a fejét, és újra magába zárkózott. - Azt nem engedem meg; hogy a robotban kárt okozzanak.

Lanning megpróbálta eredményessé tenni a beszélgetést.

- Úgy látom, mintha nekünk csak annyit kellene bebizonyítanunk, hogy egy robot képtelen elkövetni azt, amivel Easyt megvádolták. Ezt meg tudjuk tenni.

- Épp erről van szó - jegyezte meg a védő bosszúsan. Maguk tudják megtenni. Csak maguk lehetnek a tanúk, akik véleményt mondhatnak, agyállapotáról és szellemi beállítottságáról. Amerikai Robot alkalmazottai. Ezért a bíró aligha tekintheti a tanúságukat elfogulatlan vallomásnak.

- Hogyan utasíthatná el a szakértői véleményeket?

- Úgy, hogy kijelenti: nem érzi magát meggyőzve általuk. Ez az ő bírái joga. Nem feltételezi, hogy egy olyan kaliberű ember, mint Ninheimer professzor jelentős pénzösszeg fejében kész szántszándékkal tönkretenni a saját hírnevét, és így aligha fogja elfogadni a maguk mérnökeinek a technikai érvelését. A bíró is csak ember. Ha választania kell egy lehetetlenségre vállalkozó ember és egy lehetetlenségre vállalkozó robot között, biztos, hogy az ember javára fog dönteni.

- Az ember képes lehetetlen dolgokat művelni - ellenkezett Lanning -, minthogy nem ismerjük az emberi szellem lehetőségeinek határait, és fogalmunk sincs róla, hogy egy adott emberi agyban mi számít lehetetlennek és mi nem. Azt viszont tudjuk, hogy egy robot mire képes.

- Majd meglátjuk, sikerül-e erről meggyőznünk a bírót is - jegyezte meg a védő lehangoltan.

- Ha mindaz igaz - dörögte Robertson -, akkor végképp nem tudom elképzelni, hogy ez maguk sikerülhetne.

- Majd meglátjuk. Jó, ha az ember tisztában van a várható nehézségekkel, de azért nem szabad túlságosan elcsüggedni. Én is megpróbáltam néhány lépést számításba venni ebben a sakkjátszmában - kimérten biccentett a robotpszichológus felé. - A jelen levő hölgy segítségével.

Lanning egyikről a másikra pislogott. - Mi az ördögről beszélnek itt?

Ekkor azonban a törvényszolga bedugta a fejét a szobába, és elfúló hangon bejelentette, hogy a tárgyalás folytatódik. Elfoglalták a helyüket, s közben alaposan végignézték azt az embert, aki az egész ügyet fölkaparta.

Simon Ninheimer kitűnt homokszínű borzas üstökével, csörszerű orrával, hegyes állban végződő keskeny arcával és azzal a szokásával, hogy beszéd közben léha minden kulcsszó előtt tétovázó szünetet tartott, amivel azt a benyomást keltette, hogy szinte kínos pontossággal keresi a lehető leghelyesebb kifejezéseket. Amikor kijelentette, hogy a Nap hm - keleten kél föl, akkor az ember bizonyos lehetett abban, hogy alaposan mérlegelte azt a lehetőséget is, hogy tán az ellenkezője is megeshet.

A vád kérdéseivel folytatódott a tárgyalás.

- Ön ellene volt, hogy az egyetem alkalmazza az EZ-27 robotot?

- Igen, uram. - Miért?

- Mert úgy éreztem, hogy nem tisztáztuk maradéktalanul az Amerikai Robot - hm - indokait. Nekem gyanús volt az a törekvésük, hogy mindenáron ránk akarták tukmálni a robotot.

- Arról meg volt ön győződve, hogy a robot képes elvégezni azt a munkát, amelyre állítólag létrehozták?

- Tényekkel tudom igazolni, hogy nem.

- Előadná az érveit?

Simon Ninheimer már nyolcadik éve dolgozott Az űrrepüléssel kapcsolatos társadalmi feszültségek és, azok megoldása című könyvén. Ninheimer precizitása nem korlátozódott a beszédjére, és az olyan tudomány, mint a szociológia, amelyet aligha lehet egzaktnek nevezni,

szinte megoldhatatlan feladat elé állította.

Még a kefelevonat sem töltötte el őt a teljesség érzésével, épp ellenkezőleg. A hosszú kutyanyelvek láttán szinte viszketett a tenyere, hogy nekiessen a soroknak és újrarendezze őket.

Jim Baker előadó, akit hamarosan a szociológia helyettes professzorává neveznek ki, három nappal azután, hogy az első adag levonat megérkezett a nyomdából, még mindig ott találta Ninheimert, amint elrévedve bámul a papírkötegre. A kefelevonatot három példányban küldték meg: egyet Ninheimernek szerzői korrektúrára, egyet Bakernek, szintén korrektúra végett, míg a harmadik "eredeti" jelzésű példányra vezetik rá a végső korrekciót, miután Ninheimer és Baker megvitatja egymás között. Ez a módszer jól bevált az utóbbi három évben, amikor együtt dolgoztak egy-egy közös tanulmányon.

Az ifjú és behízeltgőn halk szavú Baker ott szorongatta a kezében a saját példányát, és lelkesen kijelentette:

- Megcsináltam az első fejezetet, és találtam néhány szép elírást.
- Az első fejezetben mindig van - hagyta rá Ninheimer szórakozottan.
- Akarja, hogy most átnézzük?

Ninheimer csüggedt tekintete végre megállapodott Bakeren.

- Jim, én még hozzá sem fogtam a korrektúrához. De nem is nagyon izgat.
- Nem izgatja? - csodálkozott Baker zavartan. Ninheimer fölfonta az ajkát.
- Megérdeklődtem, mennyire van - hm - elfoglalva a gép. Elvégre őt - hm - léptették elő

korrektorra. Be is osztották.

- A gép? Vagyis Easy?
- Azt hiszem, ezt az ostoba nevet adták neki.
- De hiszen, dr. Ninheimer, úgy tudom, ön távol tartja magát tőle!
- Úgy látszik, én vagyok az egyetlen, aki ezt teszi. Talán nekem is illenék élveznem - hm - ezt az előnyt.

- Ó, ezek szerint hiába vesztegettem az időmet az első fejezettel - sajnálkozott az ifjabbik.
- Nem elveszett idő. Legalább ellenőrzésként összevethetjük a gép munkáját a magáéval.

- Ha óhajtja, ám... - Tessék?

- Alig hiszem, hogy valami hibát találunk Easy munkájában. Állítólag még sohasem csinált egyetlen hibát sem. - Azt mondja? - jegyezte meg Ninheimer szárazon.

Négy nappal később Baker megint elhozta az első fejezetet. Ezúttal Ninheimer példánya volt az, és éppen akkor került ki az Easy és az általa használt berendezés számára épített különleges helyiségből.

- Dr. Ninheimer - állított be Baker ujjongva -, mindent megtalált, amit én is kiszúrtam, de tucatnyi olyan hibát is fölfedezett, ami az én figyelmemet elkerülte. És az egész dolog csak tizenkét percébe került!

Ninheimer végignézte a levonatot, amelyen kétoldalt ott sorakoztak a nyomtatott betűkhöz hasonló szabályos szavak és jelek.

- Azért nem olyan teljes - jegyezte meg -, mintha mi csináltuk volna. Mi pótlólag beszúrtunk volna egy bekezdést Swunkinak az alacsony gravitáció idegi hatásairól írott munkájáról.

- Arról a cikkéről, amely a Szociológiai Szemlében jelent meg?

- Természetesen.

- Nem várhatunk lehetetlent Easytól. Helyettünk nem olvashatja át az irodalmat.

- Ezzel én is tisztában vagyok: Ami azt illeti, én elkészítettem a beszúrást. Elmegyek a géphez, és megnézem, tudja-e, hogy kell beszúrást végezni.

- Biztosan tudni fogja.

- De azért biztos, ami biztos.

Ninheimernek időpontot kellett kérnie Easyhez, és a legtöbb, amit el tudott érni, hogy később este engedélyezték neki egy negyedórát. De ez a negyedóra is elégségesnek bizonyult. EZ-27 robot egyből megértette a beszúrás fortélyait.

Ninheimer feszélyezve érezte magát, amikor először került közvetlen kapcsolatba a robottal. Mintha emberrel volna dolga, félig önkéntelenül kicsúszott a száján:

- Meg van elégedve a munkájával?
  - A legnagyobb mértékben, Ninheimer professzor - felelte Easy ünnepélyesen, és fotocella szemei a megszokott mélyvörös színben izzottak.
  - Honnan ismer engem?
  - Abból, hogy ön pótlólag újabb anyagot hozott nekem a levonat számára, arra következtek, hogy ön a szerző. És a szerző neve természetesen ott szerepel a kefelevonat minden egyes lapjának a tetején.
  - Értem. Ezek szerint maga - hm - dedukciókra is képes. Mondja - kérdezte, nem tudván ellenállni a kíváncsiságának -, eddig mi a véleménye a könyvről?
  - Nagyon kellemes dolgozni vele - felelte Easy.
  - Azt mondja, kellemes? Elég furcsa egy - hm - érzelem nélküli gépezet szájából. Mert azt mondták, hogy nincsenek érzelmei.
  - A könyvben minden szó egybeesik az én áramköreimmel - magyarázta Easy. - Nagyon kevés vagy semmi ellenpotenciált nem gerjesztenek. Az agyi pályáimba az van beépítve, hogy ezt a mechanikai ténytet "kellemes" szóként képezzem le. Az érzelmi összefüggés csak véletlen.
  - Értem. És miért találja a könyvet kellemesnek?
  - Azért, professzor úr, mert emberi lényekkel, nem pedig szervetlen anyagokkal és matematikai képletekkel foglalkozik. Az ön könyve megkísérli megérteni az embereket, és hozzájárul az emberi boldogság fokozásához.
  - És ez az, amire maga is törekszik, és ezért cseng össze az én könyvem az áramköreivel? Igaz?
  - Igaz, professzor úr.
- Lejárt a negyedóra. Ninheimer eltávozott, és még éppen odaért zárás előtt az egyetemi könyvtárba. Aztán addig el sem ment, amíg nem talált egy robotikával foglalkozó elemi szakkönyvet. Ezt hazavitte magával.

Néhány pótlólagos betűzéstől eltekintve Ninheimer eleinte alig, később pedig egyáltalán nem avatkozott be az Easyhez, onnan pedig a kiadóhoz vándorló kefelevonatokba. Baker némi szorongással meg is jegyezte:

- Az ember már-már szinte fölöslegesnek érzi magát. - Miért nem fog bele valamilyen új munkába? - kérdezte Ninheimer föl sem pillantva a Társadalomtudományi Figyelő legújabb számából, amelyet éppen jegyzetelt.
- Sehogy sem tudom megszokni. Egyre a levonatok járnak a fejemben. Tudom, hogy butaság.
- Az is.
- Valamelyik nap a kezembe került egy-két lap, mielőtt Easy továbbította volna...
- Hogyan! - kapta föl a fejét Ninheimer. A Figyelő becsukódott előtte. - Csak nem zavarta meg munkájában a gépet? - Csak egy percre. Nem történt semmi baj. Igaz is, megváltoztatott egy szót. Ön valamiről azt mondta, hogy "bűnös", ő ezt "meggondolatlanra" javította. Úgy vélte, hogy a második jelző jobban illik a szövegbe.
- Ninheimer eltűnődött. - Maga hogy gondolja?
- Tudja, én egyetértettem vele. Meghagytam a változtatást.
- Ninheimer fiatal munkatársa felé fordult székeketül.
- Figyeljen ide, szeretném, ha ez többet nem fordulna elő. Ha már egyszer igénybe veszem

a gépet, akkor szeretném kihasználni annak - hm - minden előnyét. Mert mit nyerek azzal, ha őt is igénybe veszem, meg a maga szolgálatairól is le kell mondanom, mert maga őt ellenőrzi, holott az egész dolog értelme az, hogy nincs szüksége felügyeletre. Érti?

- Igenis, dr. Ninheimer - hebegte Baker alázatosan.

A Társadalmi feszültségek mutatványpéldányait május nyolcadikán kapta kézhez Ninheimer. Felületesen belelapozott, itt-ott elolvasott egy-egy bekezdést. Aztán félrerakta a könyv példányait.

Később azzal mentegetőzött, hogy megfélemezte róla. Nyolc éven keresztül minden idejét lekötötte, most azonban, és már hónapok óta, hogy Easy levette a válláról a könyv terhet, egyéb dolgok kötötték le az érdeklődését. Még az sem jutott eszébe, hogy az egyetemi könyvtárnak átadja a szokásos tiszteletpéldányt. De még Baker sem kapta meg az őt megillető példányt, mert belevetette magát a munkába, és attól fogva messze elkerülte a tanszékvezetőjét, amióta az azon az utolsó találkozásukon megmosta a fejét.

Június tizenhatodikán aztán elszabadult a pokol. Ninheimer irodájában megszólalt a telefon, és ő meglepetten bámult az ernyőn megjelenő arcra.

- Speidell! Maga itt van a városban?

- Nem, uram. Clevelandből beszélek - mondta indulattól remegő hangon.

- Minek köszönhetem a hívást?

- Annak, hogy éppen most tettem le az ön új könyvét! Ninheimer, maga megőrült? Teljesen elment az esze? Ninheimer megmerevedett.

- Valami - hm - baj van? - kérdezte riadtan.

- Még hogy baj? Lapozzon csak az 562. oldalra. Hogy az ördögbe jutott eszébe, hogy ilyesmit belemagyarázzon az én munkámba? Hol a fenében állítom én azt, hogy bűnöző személyiség nem létezik, és hogy az erőszakszervezetek a valódi bűnözők? Hallgassa csak...

- Várjon! Várjon! - kiáltott föl Ninheimer, és lázasan lapozott a könyvben. - Lássuk csak... Lássuk csak... Jóságos ég! Speidell, nekem fogalmam sincs, hogy történhetett ez. Én ilyesmit sohasem írtam.

- De ez van itt kinyomtatva! És ez a ferdítés még nem is a legrosszabb. Lapozzon a 690. oldalra, és képzelje el, mit fog csinálni magával Ipatiev, ha meglátja, milyen zagyalékot csinált az ő fölismeréseiből. Ninheimer, a könyve hemzseg az efféléktől. Nem tudom, magának mi a szándéka, de szerintem csak azt lehet tenni, hogy a könyvét ki kell vonni a forgalomból. És jól teszi, ha a társaság legközelebbi ülésén fölkészül a legalázatosabb bűnbánatra.

- Speidell, hallgasson meg.

Speidell azonban olyan vehemenciával kapcsolt szét, hogy a képernyőn még tizenöt másodperc elteltével is ott derengett a képe.

Ezután történt az, hogy Ninheimer átrágtá magát a könyvön, és egyes részeket piros tintával megjelölt. Megpróbált uralkodni magán, amikor legközelebb Easy elé állt, csak az ajka volt vértelen. Easy kezébe nyomta a könyvet.

- Olvassa el a megjelölt részeket az 562., 631., 664. és a 690. oldalon!

Easy négy rápillantással megtette.

- Hallgatom, Ninheimer professzor.

- Ez nem ugyanaz, ami az eredeti levonatban volt.

- Úgy van, uram, Nem ugyanaz.

- Maga változtatta meg a jelenlegi szövegre?

- Igen, uram.

- Miért?

- Uram, az ön eredeti szövegében ezek a részek nem valami hízelgők az emberek bizonyos csoportjaira nézve. Ezért kívánatosnak tartottam, hogy megváltoztassam a szöveget, nehogy megbántódjanak.

- Hogy merészelt ilyet tenni?
- Az első törvény, professzor úr, nem engedi meg, hogy tétlenségem miatt az emberek ártalmat szenvedjenek. Mert ha tekintetbe vesszük, hogy ön milyen hírnévnek örvend a szociológia világában, és hogy milyen népszerűséget fog élvezni a könyve a tudósok körében, akkor nem kétséges, a könyvben említett emberi lények sokasága jelentős sérelmet fog szenvedni.
- És azzal tisztában van, hogy én milyen sérelmet fogok most, szenvedni?
- Önnek okoztam 8 kisebb sérelmet. Ezt kellett választanom.
Ninheimer professzor dühtől reszketve odébb tántorgott. Egyben biztos volt, hogy ezért benyújtja a számlát az Amerikai Robotnak.

Kisebb izgalom tört ki az alperes asztalánál, ami csak tovább fokozódott, amikor a vádló újból visszatért az utóbbi állításra. - Vagyis EZ-27 robot azt mondta önnek, hogy amit tett, azt a robotika első törvénye alapján tette?

- Úgy van, uram.
- Hogy valójában nem volt más választása?
- Igen uram.
- Ebből tehát az következik, hogy az Amerikai Robot egy olya robotot hozott létre; amely szükségszerűen átírja a köveket a jóról vallott saját felfogásának megfelelően. Ugyanakkor mégis úgy sózták el, mint egy közönséges korrektort, megerősíti ezt?

A védelem azonnal tiltakozott, arra hivatkozva, hogy a tanút olyan kérdés eldöntésére kényszerítik, amihez nem ért. A bíró a szokásos módon figyelmeztette a vádat, ám nem maradt semmi kétség, hogy a szópárbaj megtette a hatását - nem utolsósorban a védőügyvédre.

A védelem rövid szünetet kért, mielőtt kérdéseket intézett volna a tanúhoz.
A szünetben az ügyvéd odahajolt Susan Calvinhoz.
- Lehetséges az, dr. Calvin, hogy Ninheimer professzor az igazat vallja, és Easyt valóban az első törvény motiválta. Calvin összeszorította az ajkait, aztán azt felelte:
- Nem. Ez teljességgel Lehetetlen. Ninheimer vallomásának a második része szándékos hamisítás. Easybe nincs beépítve az a képesség, hogy elvont ítéletet mondjon azon a szinten, amit egy bonyolult társadalomtudományos szöveg megkövetel. Képtelen volna olyasmit megállapítani, hogy bizonyos embercsoportok sérelmet szenvednének egy ilyen könyv szövegétől. Az ő agya egyszerűen nincs erre kiképezve.

- Ám élek a gyanúperrel - jegyezte meg a védő borúlátóan -, hogy ezt nem tudjuk bebizonyítani egy laikusnak. - Ez igaz - ismerte el Calvin. - A bizonyítás fölöttébb bonyolult terve. A kiút továbbra is az, ami volt. Be kell bizonyítanunk, hogy Ninheimer hazudik, és akármit mondott is, az nem változtat a mi álláspontunkon.

- Rendben van, dr. Calvin - adta meg magát a védő -, kénytelen vagyok hinni magának. Folytatjuk, ahogy elterveztük.

A tárgyalóteremben a bíró kalapácsa lecsapott, és dr. Ninheimer újból elfoglalta a tanú székét. Ajka körül halvány mosoly játszott, mintha érezné, hogy az állásai bevehetetlenek, és előre élvezzi a kilátástalan ostrom lehetőségét.

A védelem óvatosan közelített, és nyájas hangon kezdte: - Dr. Ninheimer, ön azt állítja, hogy június tizenhatodikáig, Speidell telefonhívásáig sejtelve sem volt azokról az állítólagos változtatásokról a kéziratában?

- Ez az igazság, uram.
- Sohasem ellenőrizte a levonatokat azután, hogy EZ-27 korigálta őket?
- Eleinte igen, de aztán nem láttam semmi értelmét. Megbízta az Amerikai Robot ígéreteiben. Azok a képtelen - hm - változások csak a könyv utolsó fejezeteiben következtek be, miután feltevésem szerint a robot már eléggé elsajátította a szociológiát...

- Hagyja a maga föltevéseit - rivallt rá a védelem. - Úgy tudom, a kollégája, dr. Baker legalább egy alkalommal megtekintette a későbbi levonatokat. Emlékszik még, hogy ezt éppen ön vallotta?

- Igen, uram. Mint mondtam, azt közölte, hogy egy lapot megnézett, és hogy a robot még azon is megváltoztatott egy szót.

A védelem tovább mennydörgött:

- Nem tartja ön különösnek, uram, hogy miután egy éven keresztül kérlelhetetlenül a robot alkalmazása ellen volt, eleve ellene szavazott, és nem volt hajlandó bármi néven nevezendő feladatra igénybe venni, egyszerre csak úgy döntött, hogy az ő gondjaira bízva a könyvét, a magnum opusát?

- Én ebben semmi különösöt sem látok. Egyszerűen arra gondoltam, hogy miért ne használhatnám a gépet.

- Egyszerre olyannyira megbízott EZ-27 robotban, hogy még annyi fáradságot sem vett magának, hogy ellenőrizze a levonatokat?

- Mondtam már, hogy - hm - meggyőződött az Amerikai Robot propagandája.

- Olyannyira meggyőzte, hogy amikor a kollégája, dr. Baker ellenőrizni akarta a robotot, maga alaposan lehordta őt? - Én nem hordtam le őt. Csupán azt akartam, hogy - hm - ne vesztgesse az idejét. Legalábbis akkor úgy láttam, hogy ez csak időpocsékolás. Nem tartottam olyan jelentősnek azt az egy változtatást a...

A védelem maró gúnnyal félbeszakította:

- Semmi kétségem, önnek azt tanácsolták, hozza föl ezt a dolgot, hogy a szócsere ügye szerepeljen a jegyzőkönyvben. - Aztán hogy a tiltakozásnak elejét vegye, így folytatta: - A helyzet az, hogy ön rendkívül dühös volt dr. Bakerre.

- Nem, uram. Nem voltam dühös.

- Még a könyvből sem adott neki tiszteletpéldányt. - Egyszerű feledékenység. A könyvtárnak sem adtam. Óvatosan elmosolyodott. - A professzorok híresek a szórakozottságukról.

- Nem találja különösnek - ütötte tovább a vasat a védelem -, hogy EZ-27 több mint egyévi kifogástalan munka után éppen az ön könyvénel romlik el? Vagyis egy olyan könyvnél, amelyet ön írt, aki a legkérlelhetlenebb ellenzője volt a robotnak?

- A kezébe került művek közül az én könyvem volt az egyetlen jelentősebb munka, amely az emberiséggel foglalkozik. Ezért kezdett érvényesülni a robotika három törvénye.

- Dr. Ninheimer - mondta a védelem -, ön többször is próbált úgy érvelni, mint egy robotszakértő. A jelek szerint ön hirtelen érdeklődést kezdett mutatni a robotika iránt, és ilyen tárgyú könyveket vett ki a könyvtárból. Ezt maga is említette a vallomásában, nem igaz?

- Csak egy könyvről van szó, uram, Ezt is csak, hogy úgy mondjam - hm -, természetes kíváncsiságból vettem ki.

- És egyetlen könyv alapján ön világosan láthatta, miért kellett a robotnak - ahogy ön állítja - eltorzítania a könyvét?

- Igen, uram.

- Tegyük fel. De biztos ön abban, hogy a robotika iránti érdeklődése nem azt a célt szolgálta, hogy megtanulja, hogyan manipulálhatná a robotot a saját céljainak megfelelően?

Ninheimer arcát elöntötte a vér. - Már hogy tennék ilyet, uram! A védő fölemelte a hangját.

- Ami azt illeti, biztos ön egyáltalán abban, hogy az állítólag megváltoztatott részek nem azonosak-e az ön eredeti szövegével?

A szociológus félig fölemelkedett a székéből.

- Ez - hm-hm - nevetséges! Megvannak a levonatok... Alig tudta kipréselni agából a szavakat, mire a vád fölállt, és a segítségére sietett.

- Ha megengedi, bíró úr, tárgyi bizonyíték gyanánt elő akarom terjeszteni azoka a

levonatokat, amelyeket dr. Ninheimer EZ-27 robotnak átadott, valamint azokat a levonatokat, amelyeket EZ-27 robot a kiadónak elküldött. Ezt ezennel megteszem, ha a tisztelt kollegám is úgy kívánja, és kész vagyok kérni a tárgyalás megszakítását, hogy a kétféle levonatot összehasonlíthassuk.

A védelem türelmetlenül intett.

- Erre semmi szükség. Az én tisztelt opponensem bármikor beterjesztheti azokat a levonatokat, amikor csak óhajtja. Biztos vagyok benne, hogy azok tartalmazni fogják mindazokat a különbségeket, amelyekre a felperes hivatkozik. Én viszont azt is tudni szeretném, hogy vajon a birtokában vannak-e dr. Baker példányai.

- Dr. Baker példányai? - vont a szemöldökét Ninheimer. Még mindig nem sikerült teljesen úrrá lennie önmagán. - Igen, professzor! Vagyis dr. Baker levonatai. Ön azt vallotta, hogy dr. Baker is kapott egy külön példányt a levonatokból. Meg fogom kérni a jegyzőt, hogy olvassa föl az ön vallomását, ha netán ez ön emlékezete egyszerre szelektívvé lett volna. Vagy csak arról van szó, hogy - az ön szavaival a professzorok híresek a szórakozottságukról?

- Én emlékszem dr. Baker levonataira - felelte Ninheimer. - Azokra nem volt szükség, miután a munkát rábízta a korrigáló masinára...

- Ezért ön elégette őket?

- Nem. Bedobtam a szemétkosárba.

- Elégette, kidobta - mi a különbség? A lényeg az, hogy megszabadult tőlük.

- Mi baj van abban? - kezdte Ninheimer bágyadtan.

- Mi baj van? - mennydörgött a védelem. - Csak az a baj, hogy most már senki sem tudja megállapítani, vajon nem ön cserélte-e föl egyes fontos helyeken dr. Baker ártalmatlan példányait olyan saját példányokkal, amelyeket szándékosan elváltoztatott avégett, hogy a robotot rákényszerítse...

A vád dühösen tiltakozott. Shane bíró előredőlt, és mindent elkövetett, hogy arcára ráerőltesse a benne dülő haragot hűen tükröző kifejezést.

- Ügyvéd úr - kérdezte -, bizonyítékokkal is alá tudja támasztani ezt a különös állítását?

- Közvetlen bizonyítékom nincs, bíró úr - felelte a védelem higgadtan. - Szeretném azonban hangsúlyozni, ha alaposan megnézzük, az, hogy a felperes egyszerre csak nincs a robotok ellen, a robotika iránt hirtelen érdeklődni kezd, hogy nem volt hajlandó ellenőrizni a levonatokat, és másnak sem hagyta, hogy ellenőrizze, bizonyos esetekben megnyilvánuló feledékenységére, hogy senkinek sem engedett betekintést a készülő könyvbe, mindez ékesen bizonyítja, hogy...

- Ügyvéd úr - szakította félbe a bíró türelmetlenül -, itt nincs helye az ezoterikus spekulációnak. A felperes nincs vád alá helyezve. És ön sem lehet az ő vádlója. Megtiltom, hogy tovább folytassa ezt az ostromot, és szeretném fölhívni a figyelmét, hogy a kétségbeesés, amely bizonyára rábírta önt erre a taktikára, csak árthat az ön ügyének. Ha vannak jogszerű kérdései, ügyvéd úr, akkor folytassa, kérem. De figyelmeztetem, nehogy még egyszer ilyesmire ragadtassa magát ebben a tárgyalóteremben.

- Nincs több kérdésem, bíró úr.

Robertson izgatottan odasúgta a védőügyvédnek, amikor az visszaült az asztalához:

- Mire volt ez jó, az ég szerelmére? A bírót sikerült egészen maga ellen hangolnia.

- Ninheimer azonban teljesen kikészült - válaszolta a védő magabiztosan. - Sikerült megpuhítanunk a holnapi támadásra. Nem lesz nehéz dolgunk.

Susan Calvin nagy komolyan bólintott.

Ehhez képest a vád már szinte minden érvét elvesztette. Megidézte dr. Bakert, aki Ninheimert csaknem mindenben megerősítette. Ugyancsak megidézte dr. Speidell és dr. Ipatiev, akik érzékletesen ecsetelték felháborodásukat és megdöbbenésüket afölött, ahogyan dr. Ninheimer elbánt a könyvében műveikkel. Mindketten készek voltak szakértői véleményt nyilvánítani, hogy Ninheimer professzor szakmai hírneve komoly sérelmet szenvedett.

Tárgyi bizonyítékként előterjesztették a kefelevonatokat, valamint a kész könyv példányait.

A védelem aznap már nem tett föl kérdéseket. A vád is megpihent, és a tárgyalást másnap reggelre halasztották.

A védelem a második napon nyomban benyújtotta első indítványait. Azt kérte, hogy EZ-23 robot nézőként részt vehessen a tárgyaláson. A vád azonnal tiltakozott, és Shane bíró mindkettőjüket maga elé szólította.

A vád hevesen kikelt:

- Ez nyilvánvalóan törvénybe ütköző. Egy robot nem tartózkodhat semmilyen helyiségben, amelyben az emberek megfordulnak.

- Ez a bírósági terem - érvelt a védelem - mindazok számára zárva van, akiknek nincs közvetlen közük az ügyhöz. - Egy közismerten kiszámíthatatlan viselkedésű természetes gépezet a pusztja jelenlétével zavarólag hatna az ügyfelemre és a tanúimra. Az egész tárgyalás komédiává fajulna. Úgy tűnt, mintha a bíró is efelé hajlana. Eléggé barátságtalan hangon megkérdezte a védőtől: - Mivel indokolja az indítványát?

- Azt szeretnénk bizonyítani - felelte a védő -, EZ-27 robot úgy van megszerkesztve, hogy semmiképpen sem viselkedhetett úgy, mint ahogy beállítják. Ehhez szükség lesz néhány demonstrációra.

- Én nem tudom ennek értelmét, bíró úr. Mert mit bizonyíthatnak az olyan demonstrációk, amelyeket az Amerikai Robot alkalmazottai végeznek el, amikor az Amerikai Robot ül a vádlottak padján?

- Bíró úr - vágott vissza a védő -, a tanúság értékét ön fogja elbírálni, nem pedig a vád képviselője. Én legalábbis ezt föltételezem.

Shane bíró, aki hatáskörében támadva érezte magát, készségesen egyetértett.

- A föltételezése helytálló. Mindazonáltal egy robot itteni jelenléte kényes jogi kérdéseket vet föl.

- Meggyőződése, bíró úr, hogy az igazság kiderítése mindennél fontosabb. Ha a robot nem lehet jelen, akkor bennünket megfosztanak egyetlen bizonyítékunk bemutatásától.

A bíró még mindig habozott.

- Aztán kérdés, hogy szállítják ide a robotot.

- Ez olyan feladat, amelyet az Amerikai Robot nap mint nap elvégez. A bíróság előtt ott áll egy kamion, amely mindenben megfelel a robotok szállítását szabályozó törvények előírásainak. EZ-27 robot ott van rajta, ládába csomagolva, két ember felügyelete alatt. A jármű ajtóit megfelelően zárva vannak, és minden szükséges óvintézkedést megtettek.

- Úgy látszik - jegyezte meg a bíró visszatérő haraggal -, ön eleve biztos volt, hogy az ön javára döntök ebben a kérdésben.

- Távolról sem, bíró úr. Ellenkező esetben egyszerűen hazaküldjük a kamiont. Eszembe sem jutott előre inni a medve bőrére.

A bíró bólintott.

- A védelem indítványának helyt adok.

Két ember betolta a ládát egy nagy targoncán, és fölnyitotta. A tárgyalóteremre síri csönd telepedett.

Susan Calvin megvárta, amíg a vastag habszivacs lemezek lekerülnek a robotról, s akkor kinyújtotta a kezét.

- Gyere ide, Easy.

A robot feléje emelte a tekintetét, és főkora fémkezét előrenyújtotta. Jó fél méterrel az asszony fölé magasodott, ám mint egy engedelmes gyermek az anyját, szó nélkül követte. Valaki idegesen fölnevetett, de dr. Calvin szigorú pillantására gyorsan elhallgatott.

Easy vigyázva elhelyezkedett egy nagyobb széken, amelyet külön az ő számára hozott be a

teremszolgá, s amely panaszosan megnyikordult alatta.

- Bíró úr - szólalt meg a védő -, ha szükséges, be fogjuk bizonyítani, hogy ez itt valóban EZ-27 robot, az a bizonyos robot, amely a szóban forgó időszakban a Northeastern University alkalmazásában állott.

- Helyes - bólintott a bíró. - Erre szükség lesz. Én például el sem tudom képzelni, hogy lehet egyik robotot a másiktól megkülönböztetni.

- Most pedig - mondta a védelem - szeretném a bíróság elé idézni az első tanúmat. Kérem Simon Ninheimer professzort.

Az írnok habozni látszott, tétován nézett a bíróra. Shane bíró leplezetlen meglepetéssel kérdezte:

- Ön a felperest hívja ki saját tanújaként?

- Igen, bíró úr.

- Remélem, tisztában van azzal, hogy vele szemben nem mehet el olyan messzire, mint más tanúval?

- Engem egyetlen cél vezérel - bizonygatta a védő higgadtan, - hogy kiderüljön az igazság. Nem akarok mást, csak föltenni néhány udvarias kérdést.

- Maga tudja - hagyta rá a bíró némi kételkedéssel a hangjában. - Szólítsák a tanút.

Ninheimer elfoglalta a tanúk székét, és a bíró figyelmeztette őt, hogy még mindig eskü alatt áll. Idegesebb volt, mint az előző napon, már-már nyugtalan.

A védő azonban jóindulatúan tekintett rá.

- Nos, Ninheimer professzor, ön 750 000 dollárra perli az ügyfeleimet.

- Igen, ennyi az - hm - összeg. - Ez rengeteg pénz.

- Engem is rengeteg kár ért.

- De mégsem ennyi. A vád tárgya mindössze néhány bekezdés egy könyvben.

Megengedem, ezek kellemetlen részletek, de nem ritka, hogy egyik-másik könyv különös hibákkal jelenik meg.

- Uram, ezt a könyvet én a tudományos pályafutásom csúcspontjául szántam! - méltatlankodott Ninheimer. - Ehelyett olyan színben tüntet föl engem, mint egy kontárt, aki eltorzítja nagyra becsült barátai és kollégái nézeteit, mint aki - hm - divatjamúlt nézetekkel hivalkodik. A reputációm végleg összeomlott! Bármilyen legyen is a kimenetele ennek a pernek, én soha többé nem állhatok emelt fővel egyetlen - hm - tudós gyülekezeten sem. Tudományos pályafutásomnak, amely az egész életemet jelentette, ezzel vége. Életem egyetlen értelme - hm - romokban hever.

A védő egyszer sem szakította félbe a szónoklatot, csak a körmeit vizsgálta elmélyülten. Aztán csillapítóan így érvelt:

- Ne mondja nekem, Ninheimer professzor, hogy a maga korában - legyünk bőkezűek - mondjuk 150 000 dollárnál többet megkereshet a hátralévő éveiben. Mégis arra kéri a bíróságot, hogy ennek ötszörösét ítélje meg magának.

Ninheimert még jobban elragadta a szenvedély.

- Nemcsak az életem van tönkretéve. Ki tudja, hány emberöltő múlva is úgy fognak emlegetni a szociológusok, mint egy - hm - ostoba tökfilkót. A valódi eredményeimre a kutya sem fog emlékezni. Nem csupán a halálom órájáig, hanem az idők végezetéig tönkre vagyok téve. Vajon ki fogja elhinni azt, hogy egy robot csinálta azokat a beszúrásokat...

Ez volt az a pont, amikor EZ-27 robot fölállt a székéről. Susan Calvin meg sem próbálta visszatartani. Továbbra is mereven és mozdulatlanul nézett maga elé. A védő halkán felsóhajtott.

Easy megszólalt tisztán csengő, dallamos hangján:

- Szeretném mindenki tudomására hozni, hogy én a kefelevonatban kicseréltem bizonyos részeket, amelyek szöges ellentétben álltak az eredeti szöveggel...

Még a vád képviselőjét is annyira meglepte a több mint két méter magas robot látványa a

bíróság előtt, hogy elfelejtett tiltakozni a fölöttébb szabálytalan ügymenet ellen.

Am amikor végre fölcúsodott, már túl késő volt. Mert közben Ninheimer professzor indulattól eltorzult arccal fölugrott a tanúk székéről, és vadul üvöltözni kezdett:

- Átkozott, nem megmondtam neked, hogy tartsd a szád a...

Elfúlva elhallgatott, és vele együtt Easy is.

A vád ekkor már talpon volt és követelte, hogy nyilvánítsák a tárgyalást szabálytalannak.

Shane bíró dühösen verte az asztalt a kalapácsával.

- Csendet kérek! Elismerem, hogy minden okom meglenne szabálytalannak nyilvánítani a tárgyalást, csak hogy szeretném, ha az igazság érdekében Ninheimer professzor befejezné a mondatot. Tisztán hallottam, mintha olyasmit mondott volna a robotnak, hogy hallgatásra szólította föl. Az ön vallomásában viszont, Ninheimer professzor, nem szerepelt semmi olyasmi, hogy valamilyen okból hallgatást parancsolt volna a robotnak.

Ninheimer szótlanul bámult a bíróra.

- Fölszólította ön EZ-27 robotot - faggatta őt Shane bíró -, hogy hallgasson valamiről? És ha igen, akkor miről? - Bíró úr... - fogott bele Ninheimer rekedten, de képtelen volt folytatni.

A bíró hangja élesebbé vált.

- Nem arra utasította-e ön a robotot, hogy hajtsa végre a kérdéses beszúrásokat a kefelevonaton, és aztán hallgassa el az ön szerepét ebben az ügyben?

A vád hevesen tiltakozni próbált, Ninheimer azonban túlkiabálta őt:

- Mi értelmű tagadni? Igen! Igen! - És lerohant a tanúk emelvényéről. A teremszolga azonban megállította az ajtónál, mire csüggedten leroskadt az egyik hátsó ülésre, és két kezébe temette az arcát.

- Számomra világos - mondta Shane bíró -, hogy EZ-27 robotot beugratásul hozták ide. Ha nem venném figyelembe, hogy a csel segített elejét venni egy súlyos bírói tévedésnek, akkor figyelmeztetésben kellene részesítenem a védőügyvédet. Most már semmi kétség, hogy a felperes egy számomra teljességgel megmagyarázhatatlan csalást követett el, amellyel tudatosan lerombolta a saját karrierjét is...

Az ítékezés természetesen az alperes javára történt. Susan Calvin bejelentette magát dr. Ninheimer egyetemi legénylakásán. A gépkocsit vezető fiatal mérnök felajánlotta, hogy föl kíséri őt, az asszony azonban önérzetesen visszautasította:

- Gondolja, hogy nekem fog esni? Várjon meg itt lent. Ninheimernek nem volt kedve bárkinek is nekiesni. Egy percet sem vesztegetve csomagolt, hogy lelépjen, mielőtt elterjedne a híre a per számára kedvezőtlen kimenetelének.

Kihívó pillantást vetett a belépő Calvinra.

- Azért jött, hogy bejelentse, ellenpert indít ellenem? Ha igen, akkor nem nyer vele semmit. Nekem nincs se pénzem, se állásom, se jövőm. Még a perköltséget sem tudnám megfizetni.

- Ha sajnálnatni akarja magát - kontrázott Calvin fagyosan -, akkor rossz helyen kereskedik. Csak önmagát vádolhatja. Ellenper pedig nem lesz. Sem ön ellen, sem az egyetem ellen. Sőt megteszünk mindent, ami tőlünk telik, hogy ne csukják be önt csalásért. Mi nem vagyunk bosszúállóak.

- Ó, ez hát az oka, hogy még nem tartóztattak le hamis tanúzásért? Nem tudtam mire vélni. Aztán meg - tette hozzá keserűen - miért is fájna a foguk a bosszúra? Hiszen mindent megnyertek.

- Valamit igen - hagyta rá Calvin. - Az egyetem megtartja Easyt, még hozzá jóval magasabb bérleti díjért. Továbbá a pernek is híre megy, és ennek köszönhetően más intézményeknél is el tudunk helyezni néhány EZ típust annak veszélye nélkül, hogy megismétlődhetne a mostani galiba.

- Akkor miért jött el hozzám?

- Mert még nem nyertem meg mindent. Szeretném megtudni, miért gyűlöli úgy a

robotokat. Mert ha megnyeri is a pert, a reputációjának akkor is vége. A pénz, amit kapott volna, nem kárpótolta volna ezért. Vagy kárpótolta az, hogy kielégítheti a bosszúvágyát?

- Csak nem érdekli önt, dr. Calvin, az emberi lélek? - kérdezte Ninheimer maró gúnnyal.

- De igen, amennyiben az emberek reakciói kihatnak a robotokra is. Evégből tanultam egy kevés lélektant is.

- Eleget ahhoz, hogy túljárjon az eszemen!

- Ez nem volt nehéz - mondta Calvin minden dicsekvés nélkül. - A nehéz az volt, hogy közben ne okozzak kárt Easyben.

- Úgy látszik, ön jobban szívén viseli a robot sorsát, mint az emberét - nézett az asszonyra vad indulattal.

Ő azonban nem jött ki a sodrából.

- Ez csak a látszat, Ninheimer professzor. Csak úgy viselheti valaki igazán a szívén a huszonegyedik század emberének sorsát, ha a szívén viseli a robotokét. Ha robotász volna, ezt jobban megértené.

- Elég robotikát összeolvastam ahhoz, hogy elmenjen a kedvem attól a mesterségtől.

- Elnézést, de ön egyetlen könyvet olvasott a robotikáról. Ebből ön semmit sem tudott meg. Annyit megtanult, hogy sok mindent megparancsolhat egy robotnak, még azt is, hogy belehamisítson egy könyvbe, ha elég ügyesen fog hozzá. Annyit megtanult, a lelepleződés veszélye nélkül nem utasíthatja őt, hogy valamit teljesen felejtessen el, ezért azt hitte, hogy biztonságosabb, ha egyszerűen hallgatást parancsol vaki. De tévedett.

- Ön a hallgatásából sejtette meg az igazságot?

- Ez nem volt pusztán sejtélem. Ön mint amatőr nem tudott eleget ahhoz, hogy teljesen eltűntesse a nyomait. Az egyetlen gondot az okozta, hogy a bírónak is bebizonyítsam a dolgot, de ön volt olyan szíves, és segített nekünk, hála annak, hogy semmit sem konyít az olyannyira lenézett robotikához.

- Mi a célja ezzel a beszélgetéssel? - kérdezte Ninheimer elcsigázottan.

- Csak az - felelte Susan Calvin -, hogy megértessem önnel, mennyire alábecsülte a robotokat. Azzal hallgattatta el Easyt, ha bárkinek is említést tesz arról, hogy ön belejavított a könyvbe, akkor ön elveszíti az állását. Ez gerjesztett bizonyos hallgatási potenciált Easyben, elég erőset ahhoz, hogy mi ne tudjuk áttörni. Ha nagyon erősködünk, akkor kárt tettünk volna az agyában.

Őn azonban a tanúvallomás közben egy ennél erősebb ellenpotenciált gerjesztett benne. Őn az mondta, hogy ha az emberek azt fogják gondolni, hogy ön és nem egy robot írta azokat a vitás passzusokat a könyvben, akkor önt sokkal nagyobb veszteség éri, mint az állása. El fogja veszíteni a reputációját, a megbecsülését, a tekintélyét, az élete értelmét. El fogja veszíteni a halála utáni hírnevét. Tehát ön egy új és magasabb potenciált vitt be - és Easy beszélni kezdett.

- Te jó Isten! - fordította el az arcát Ninheimer. Calvin engesztelhetetlenül folytatta:

- Érti már, hogy miért szólalt meg? Nem azért, hogy vádolja önt, hanem hogy megvédje önt! Matematikailag ki lehet mutatni, hogy magára akarta vállalni az egész felelősséget az ön bűnéért, és tagadni, hogy önnek bármi köze is lenne ahhoz. Ezt követeli az első törvény. Azon volt, hogy hazudik, hogy kárt tesz önmagában, hogy pénzügyi kárt okoz a cégnek. Mindez kisebb súllyal esik latba nála, mint az, hogy önt megvédje. Ha ön igazán megértené a robotokat és a robotikát, akkor hagyta volna, hogy beszéljen. Őn azonban nem értette meg, amiben én biztos voltam, és amiről biztosítottam a védőügyvédet is. Őn a robotok iránti gyűlöletében biztos volt abban, hogy Easy úgy fog tenni, mint egy ember, és az ön kárára is oltalmazni fogja önmagát. Ezért ön pánikba esve rárivallt - és ezzel maga alatt vágta a fát.

- Remélem, egy napon a maga robotjai fellázadnak maga ellen, és megölik önt - sziszegte Ninheimer gyűlölettel. - Ostobaságot beszél - jegyezte meg Calvin. - És most legyen szíves, magyarázza el, miért tette mindezt. Ninheimer torz, keserű fintort vágott.

- Azt kívánja, ugye, most cserében azért, hogy nem vádol csalásért, hogy kielégítsem az ön intellektuális kíváncsiságát, föltárjam ön előtt a lelkeket?

- Higgyen, amit akar - hagyta rá Calvin közömbösen. Csak magyarázza el.

- Hogy aztán a jövőben még sikeresebben leszerelhessem minden robotellenes próbálkozást?

- Ezt elfogadom.

- Tudja, csak azért mondom el - adta be a derekát Ninheimer -, hogy lássa, semmi hasznot nem merít belőle. Mert maga képtelen megérteni az emberi motivációkat. Maga csak az átkozott gépeit képes megérteni, mert maga is csak egy emberi bőrbe bújt gép.

Ninheimer sebesen szedte a levegőt, a beszéde határozott lett, nem keresgélte tétován, mi lenne a legalkalmasabb kifejezés. Mintha többé semmi haszna nem volna a pontosságának.

- Már kétszázötven éve csak azt látjuk - kezdte -, hogy a gépek kiszorítják az embert, és tönkreteszik a kézműves mesterséget. Az öntőformák és a sajtolók ontják az edényeket. A művész kezét fölváltotta a prés, amely százszámra dobálja ki magából az egyforma csecsebecskéket. Nevezze ezt haladásnak, ha kedve tartja! A művésznek csak az absztrakció marad, kénytelen megelégedni az eszmék világával. Ha az elméjében megtervez valamit - a többit rábízta a gépre.

Azt hiszi, hogy a fazekast kielégíti a szellemi alkotás? Azt hiszi, hogy az eszme elég? Hogy tapintani magát az anyagot az semmi? Vagy figyelni azt, hogy formálódik az edény a kéz és a szellem együttműködése folytán - az semmi? Azt hiszi, hogy az a kezek között formálódó valami, a testet öltő anyag nem hat vissza magára az elgondolásra, és nem változtat, nem javít magán az eszmén?

- Maga nem fazekas - jegyezte meg dr. Calvin:

- Én alkotó ember vagyok! Cikkeket és könyveket hozok létre. Ez több, mint kigondolni a szavakat és megfelelő sorrendbe rakni őket. Ha csak ennyiből állna, akkor semmi gyönyörűség nem volna benne, semmi haszon.

A könyv az író kezében ölt formát. Látja növekedni és kifejlődni az egyes fejezeteket. Keze alatt alakulnak és fejlődnek az eszmék, és a módosítások sokszor az eredeti elgondolást is megváltoztatják. Aztán kézbe venni a levonatokat, látni nyomtatásban a mondatokat és újrafogalmazni őket, ha kell. A munka minden állomásán száz és száz kapcsolat létesül az ember és a műve között. És ez a kapcsolat csupa gyönyörűség, és mindennél bőkezűbben megjutalmazza az embert azért a fáradságért, amit befektetett az alkotómunkába. A maga robotjai mindezeketől megfosztják az embert.

- Ezt teszi egy írógép is. Ezt teszi a nyomdagép is. Vagy tán azt akarja, hogy visszatérjünk a kézzel írt könyvek világához?

- Az írógép meg a nyomdagép is elvesz valamit, a maga robotjai azonban mindentől megfosztanak bennünket. A robot átveszi a levonatot. Nem kell hozzá sok, és a robot fogja végezni az írást, a forráskutatást, a szövegellenőrzést és talán még a következtetések levonását is. Mi marad akkor a tudósnek? Csak egyetlen dolog - annak pusztá eldöntése, hogy legközelebb milyen utasítást adjon a robotnak! Én meg akarom menteni az eljövendő tudósnevezéseket ettől a pokoli elgépiesedéstől. Ez nekem többet jelentett, mint az én saját reputációm, ezért eltökéltem, hogy bármi áron tönkreteszem az Amerikai Robotot.

- Kudarcot kellett vallania - jegyezte meg Susan Calvin.

- Meg kellett próbálnom - mondta Simon Ninheimer. Calvin hátat fordított és eltávozott. Mindent megpróbált, hogy elfojtsa magában a megtört ember iránt fellobbanó együttérzést.

Nem mondhatni, hogy teljesen sikerült neki.

Baranyi Gyula fordítása